

YUNUS EMRE VE NEBATLAR

Mehmed Kaplan

Göçebe hayatını aksettiren eserlerde, meselâ *Oğuz Kağan Destanı* ile *Dedekorkud Kitabı*'nda *hayvanlar* ehemmiyetli bir rol oynadığı halde¹, köy çevresinde vücuda gelen eserlerde *nebatlar* ön plânda gelmekte, sembol ve imaj unsuru olarak sık sık kullanılmaktadır. Bunu tabi'î bulmak lâzımdır: Zira insanların duygu ve düşünceleri, hayat meşgaleleri ile yakından ilgilidir. Sürü besleyen ve hayvan avlayan göçebenin başlıca hayat meşgalesi hayvandır. Dâima karşı karşıya bulunduğu hayvan muhiti, onun davranış, duyuş ve düşünüş tarzı üzerinde müessir olur. Hayvan, canlı ve hareketli bir varlıktır. Onu yetiştiren ve avlayan insanın da böyle olması zarurîdir. Sürü besleyici ve avcı bir muhitte yaşayan insanın bariz vasfı cesaret, hareket ve kuvvettir. Bundan dolayı göçebe hayatını aksettiren eserlerde *maddî kuvvet*'e üstün bir değer verildiğini görürüz. *Oğuz Kağan Destanı* ile *Dedekorkud Kitabı*'nda insanlar *cesaret* ve *maddî kuvvet* bakımından değerlendirilmişler ve umumiyetle *hayvanî teşbihlerle* tasvir olunmuşlardır².

Toprakla uğraşan, ekin, bağ, bahçe yetiştiren insan, hayvan gibi canlı ve hareketli değil *durgun* bir varlık karşısındadır. Nebatlar üzerinde *kuvvet* ve *cesaret*'in hiçbir tesiri yoktur. Burada, aksine, *sabir* ve *tevekkül* ile *beklemek* lâzımdır. Nebatlar, insan iradesinden ziyade *tabiatın kanunlarına* tâbidirler. Mevsimler, yağmurlar, rüzgârlar, toprağın esrarlı bünyesi, *insan iradesini aşan kuvvetler* (burada eski ziraat bahis mevzuudur.) nebatların ve hayatı ona bağlı olan köylünün kaderi üzerinde hâkim bir rol oynar. İkinci, büyük tabiatın (felek) karşısında umumiyetle *passif* tir. İçinde bulunduğu durum, onu kolaylıkla

¹ Mehmed Kaplan, *Dedekorkud Kitabında hayvanlar*, Fuad Köprülü Armağanı, İstanbul 1953, s. 375 - 290.

² Mehmed Kaplan, *Türk Edebiyatında Alp tipi*, Zeki Velidi Togan Armağanı (Basılmış fakat henüz neşriyat sahasına çıkmamıştır); *Dedekorkud Kitabında kadın* adlı makalemde de bu nokta üzerinde durulmuştur: *Türkiyat Mecmuası IX*, İstanbul 1951.

gözle görülmez manevî kuvvetlerin mevcudiyeti fikrine götürür. Fransız mütefekiri Alain, köylü ile denizciyi mukayese eden bir yazısında, «toprağın, suların, nebatların» insanı ayrı bir tarzda şekillendirdiğini çok iyi anlatır³. Bu hakikati, biz, göçebe medeniyeti ile köy medeniyetini, başka bir tâbirle, hayvancılık ve avcılıkla ekincilik ve bahçeciliği mukayese ettiğimiz zaman açıkça görüyoruz.

Göçebe devrinin ideal insanı olan *Alp tipi* ile yerleşik islâmî devrin ideal tipini temsil eden *Velî* ve *Derviş* arasında derin bir tezahtır. Birincisi *dışa müteveccih* (extroverti) olduğu halde, ikincisi *içer müteveccih* (introverti) dir. Birincisinde *maddî kuvvet*, ikincisinde *manevî kuvvet* fikri hâkimdir⁴. Semboller ve imajlar da bu iki medeniyet tarzı ve ideal insan tiplerine göre değişmekte, göçebe - avcı aktif tipi hayat ve insan görüşü daha ziyade *Hayvan* temi, ekinci - bağcı passif tipi ise umumiyetle *Nebat* temi etrafında teşekkül etmektedir.

Göçebenin hayat ve kültüründe hayvanın hâkim olduğunu göstermek için *Dedekorkut Kitabı*'nı incelemiştik⁵. Köylü ve Derviş hayatında nebatın ön plânda rol oynadığını ortaya koymak üzere *Yunus Emre Divanı*'nı gözden geçireceğiz⁶. Burada şu noktayı ehemmiyetle belirtelim ki, biz Yunus Emre adı altında, sadece şahsiyeti pek iyi bilinmeyen tarihî Yunus Emre'yi değil aynı zamanda etrafında menkıbe teşekkül etmiş olan efsanevî velîyi ve bu isim altında şiir yazmış insanları da gözününe alıyoruz. Mevzuumuz bakımından bunlar *müşterek bir içtimâî durum* ve buna bağlı *hayat görüşünü* toplu bir şekilde gösteriyorlar. Onların duygu ve düşüncelerini *tarihî menşe'i* de bizi burada ilgilendirmiyor. Yunus veya Yunuslar bu düşünceleri kendilerinden önce mevcut bulunan bir gelenekten almıştır. Fakat her gelenek, bir içtimâî duruma ve zihniyete tekabül eder. Bizi burada alâkadar eden esas mesele, *tarihî veya efsanevî Yunus'un temsil ettiği zihniyetin esas vasıfları*dır. Bu vasıfları, ayrı geleneğe veya içtimâî duruma mensub bir başka şahsiyet veya efsanede de bulmak mümkündür. *Yunus Divanı*'nı seçişimiz, köylülük ile mistiklik arasındaki bağı çok açık bir surette ortaya koyduğu içindir.

Bektaşî geleneğine göre Yunus Emre menşe'i itibariyle köylüdür. Tarikâte bir kıtlık esnasında girmiştir. *Velâyetnâme*'de bu hâdise şöyle anlatılıyor:

³ Alain, *Les Idées et les Âges II*, Paris 1927, s. 71-78.

⁴ Mehmed Kaplan, *İki Destan ve İki İnsan tipi*, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 1952, c. IV, sayı 4.

⁵ Yukarıda adı geçen makale.

⁶ *Yunus Emre Divanı*, nşr. Abdülbaki Gölpınarlı, I-III, İstanbul 1943.

«Sivrihisar şimalinde Sarıköy demekle mâruf yerde Yunus nam bir kimesne var idi. Fakirülhâl idi. Şöyle ki ekincilik ederdî, Hikmet-i Huda, devrân-ı rûzgâr kaht yüzün gösterüb mezbur Yunus dahi ekininde hiçbir nesne hâsıl olmadı. Zikrolunan gibi erenlerin evsâf-ı hamîdele- rin işidüb öküzüne alıc yükleyüb önüne katub Sivrihisar nahiyesinden Suluca Kara-üyüğe azimet kıldı. Tâ kim Hazret-i Hünkâr'ın (Hacı Bektaş Velî'nin) huzur-ı şerifine geldi, bûs-ı dest kıldı, armağanın arz edüb eyitti: Sultanım, bir fakir kimesneyim. Bu sene mahsulümden nesne hâsıl olmadı. Eyyâm-ı devlet ve hengâm-ı saadetinizden her kişi hüve hakkihi ber murad olub gittikleri ecilden fakir ve hakir dahi sizin mübârek nâm-ı şerifinizi işitdik, hâk-i pâye geldik, ümidir ki bu meyvayı kabul edüb ivâzına buğay atâ kılasınız, aşkınıza kifaf edelim. Hazret-i Hünkâr: Öyle olsun, hoş ola, dedi. Abdallara işaret edüb alıcı alub hora geçürdüler. Yunus dahi bir iki gün eğlendi, karar eyledi. Andan sonra gitmelü olucak Hazret-i Hünkâra eyitdiler. Buyurdu ki: Suâl edin, görün ne ister: Buğday mı, yoksa nefes mi verelim? dedi. Hazret-i Hünkârın nefesin halifeler Yunus'a söylediler. Yunus eyitti: Ben nefesi neyliyeyim. İhsan ederlerse bana buğday versün, dedi. Yunus'un bu cevabın Hünkâr'a ilâm eylediler. Buyurdu ki, varın, söylen Yunus'a, alıcın her bir danesine bir nefes verelim, dedi. Erenlerin bu nutk-ı şerifin Yunusa bildirdiler. Yunus eyitti: Ehl-i ayâlim vardır, nefes karın doyurmaz. Eğer lütfederlerlerse buğday versünler, kifâf edelim, dedi. Bu kelâmın yine Hazret-i Hünkâra arzylediler. Bu defa buyurdu ki, varın söylen, alıcın her çekirdeği başına on nefes verelim, dedi. Yunus bu denlü remze kaail olmadı. Hazret-i Hünkâr emreyledi, dilediği kadar öküzüne buğday yükletdiler. Veda edüb revan oldu. Tâ kim ol karyenin aşağı tarafında hamamın ötebaşındaki yokuşu yukarı çıkub gönülden fikredüb eyitti: Kendüye velâyet erenlerden kelâm bana nasib sundular, alıcın birine ve her çekirdeğine on buğday için onar nefes verdiler, kabul etmedim. Ne aceb olmaz iş ettim, gafil oldum. İmdi bu buğday bir nice günde dükenür. Ol nasibden mahrum kaldım. Girü döneyim. Erenlerin eşigine varayım, şayed ki himmet etdikleri nasibi vereler, deyü Yunus girü dönüp âşitaneye geldi. Buğdayı öküzün arkasından yere indirdi. Halifeler, bu hâli görüb Yunus'a haber sordular: Niçün girü dönüb geldin? dediler. Yunus eyitti: Bana o buğday gerekmez. Ol himmet olunan nasibi versünler⁷.»

Bu menkıbe bize Yunus'un menşe itibariyle *köylü* olduğunu, bir *kıtlık dolayısıyla* tarikate girdiğini gösteriyor. Yolda giderken onun

⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre-Hayatı*, İstanbul 1936, s. 72-73.

kendi kendine: «Ne iş etdüm, gafil oldum. İmdi bu buğday bir nice günde dükenür.» demesi çok dikkate şayandır. Yunus'un geriye dönmesinin sebebi, nefesin kıymetini anlamasından ziyade *müstakbel açlık korkusu* dur. Aynı *Velâyetnâme* Yunus'un, tarikatte ilerliyemeden, kırk yıl sırtında Tapduk Emre'nin dergâhına odun taşıdığını, «erenler meyanına eğri yakışmaz» diye odunların dâimâ düzlerini seçtiğini kaydeder⁸. Rivâyete göre, Yunus'un dili çok sonra çözülmüş ve o güzel şiirleri söylemiştir.

Tarikatinin geleneğini benimseyen Yunus'un şiirlerinde köy muhiti ile ilgisini gösteren birçok misâller vardır. Ve bizce, onun köy çevresine mensubiyetini gösteren en müsbet deliller bunlardır. Yunus duygu ve düşüncelerini anlatırken sık sık ekincilik, bağ ve bahçecilik hayatından alınma imaj ve semboller kullanır. Yaşadığı hayat dekorunu şu beyit çok güzel gösterir:

Şu karşiki dağları, meşeleri, bağları
Sağlık, safâlık ile geçtik Elhamdülillah (s. 98)⁹.

Köyde diken kaplamış bir bağ veya bahçeyi temizleme için ateşe verirler. Yunus bu hâdiseyi insanın ahlâkî hayatı için bir sembol olarak kullanıyor:

Bir bağ ki viran ola, içi dikenle dola,
Ayıtlamak neylesin od ile yakmayınca (s. 50).

Köy hayatından gelme başka mukayeseler:

Kur'ağacı niderler, kesüb oda yakarlar,
Her kim âşık olmadı benzer kuru ağaca (s. 77).

*

Âşık olmıyan âdemî, benzer imiş bir ağaca,
Ağaç yemiş vermeyince budağı eğilmez imiş (s. 592).

*

Kırk kişi bir ağacı dağdan gücin indire,
Ya bunca mürid, muhib Sırat nice geçesi? (s. 135).

Köyde ateş mühim bir meseledir. Bilhassa kırdan kav, taş ve çakmağın beraber bulunması lâzımdır. Yahud gidip bir ocaktan ateş almak gerekir. Yunus bu köy realitesini de dinî bir düşünceyi anlatmak için kullanıyor:

⁸ aynı eser, s. 73.

⁹ Verilen misâller hep Abdülbâkî Gölpinarlı'nın neşrettiği *Yunus Emre Divanı*'ndan alınmıştır. Sayfa numaraları mezkûr esere âiddir.

Issızlık u yabanda od mu bulunur anda
Kavı, taşı, çakmağı bir yerde olmayınca
Issızlukta kalma sen, odını södürme sen
Odı kaçan bulasın ocağa varmayınca (s. 50).

Fakir köylünün yaşayış tarzı ile zâhid dervişin hayatı arasında sıkı bir benzerlik vardır. Zâhidlik âdetâ fakirliğin bir idealizasyonu gibidir. Yunus derviş olmak için ne yapmak gerektiğini anlatırken şöyle diyor:

Kim dervişlik ister ise, diyem ana nitmek gerek,
Şerbeti elden bırakıp ağuyu nuş etmek gerek
Dünyadan gönlünü çeke, eli ile arpa eke,
Ununa yarı kül kata, güneşte kurutmak gerek (s. 159).

Toprak ve su köylünün hayatı mesâbesindedir. Yunus toprak ve suya büyük ehemmiyet verir. *Risaletânnushiyye* adlı mesnevisinde, o da Ortaçağ filozof ve simyacıları gibi, insanı ve bütün varlığı dört aslı unsurla, ateş, hava, toprak ve su ile izah eder. Bunların mizaç ve karakterleri tâyin ettiğine inanır. Ateş ve hava insanda kötü vasıfları, yakıcılık ve yıkıcılığı, toprak ve su ise bütün iyilikleri doğurur:

Toprağıla bile geldi dört sıfat
Sabr ü iyi huy tevekkül mekrümet
Suyıla bile geldi dört dürlü hâl
Ol safâdur hem sehâ lûtf u visâl
Yil ile geldi bile bil dört heves
Oldurur kizb ü riya tizlik nefes
Odıla bile geldi dört dürlü dad
Şehvet ü kibr ü tama' bile hased (s. 6).

Yunus, ateş ve havaya mensub olanları korkunç muharibler olarak tasvir eder. Onlara karşı toprak ve su insanların ahlâkını öğütür. Bunlar sabır, tevekkül ve uysallıktır. Derviş bu vasıfları nefsinde tecelli ettiren kimsedir.

Göçebe ahlâkı bir gurur ve tahakküm ahlâkıdır. Oğuz Kağan ve Dedekorkud kahramanları son derece mağrur insanlardır. Köylü ahlâkı tevâzu ahlâkıdır. Yunus akıncı - göçebeye karşı, toprağı bağli uysal ve sulhperver köylü ahlâkını müdafaa eder. Köylüye bu hasletleri veren topraktır. Kendinden üstün kuvvetler karşısında bulunan köylü çekingen ve sabırlıdır. O toprağı örnek olarak alır:

Miskin Yunus ko sözünü, toprağı urgul yüzünü
Toprağı düşmiyen dane, ahir yine bitmez canım (s. 482).

*

Miskin Yunus erenlere tekebbür olma toprak ol
Topraktan biter küllisi, gülistan toprak bana (s. 42).

Yukarıki misâller Yunus'un düşünce ve duygusunun köy hayatı ile ne kadar yakından ilgili olduğunu, onun gerçeklerine dayandığını açıkça gösteriyor. Asıl Yunus'a âid olmadığını sandığımız bir parça, bize köy havasını, Türk halk edebiyatında esaslı bir yer tutan santimentalizmi, yaşama ızdırabını kuvvetle hissettirir. Bu dönme dolabın hikâyesidir. Şâir dolaptan niçin bu kadar inlediğini sorar. Dolap şöyle cevap verir :

Dolap niçin inilersin	Derdim vardır inilerim
Ben Mevlâya âşık kulum	Onun için inilerim,
Benim adım dertli dolap	Suyum akar yalap yalap
Böyle emreylemiş Çalap	Onun için inilerim
Beni bir dağda buldular	Kolum kanadım kırdılar
Dolaba lââyık gördüler	Onun için inilerim
Suyu alçaktan çekerim	Dönüp yüksekte dökerim
Görün şu ben ne çekerim	Onun için inilerim
Ben bir dağın ağacıyım	Ne tatlıyım ne acıyım
Ben Mevlâya duâcıyım	Onun için inilerim
Derviş Yunus eydür âhı	Gözyaşı döker günâhı
Hakka âşıkım vallâhi	Onun için inilerim (s. 548).

Bu şiiri manâlandırmak için onu göçebe hassasiyeti ile mukayese etmek faydalı olur. Kuvvet iradesi ve gururu ile dolu olan göçebe kahramanları bütün hayata şâmil bir ızdırab ve melâle âşına değillerdir. Eğlence ve kavga onları neş'elendirir. Esir oldukları zaman bile onlar «kas kas» gülerler. Çünkü kendilerinden emindirler. İslâm devri Türk halk ve hattâ yüksek zümre edebiyatında ızdırab mühim bir yer tutar. İztırab, âcizlik, yalnızlık, gurbet duygularıyla beraberdir. Tabiat ve cemiyet karşısında elinden hiç bir şey gelmeyen insan muztarıbdır. Şehirde iktidar çevresinde eğlenen ve mes'ud olan insanlar vardır. Fakat köyde insan varlık karşısında kendini çok yalnız hisseder. Onun Allahtan başka güveneceği hiç bir kuvvet yoktur. Köyde hayat âdetâ tesadüfidir. Tabiata hiç bir zaman itimâd edilemez. Ekini toprağa atarsın, kimi biter, kimi yok olur. İnsan hayatı da öyle.

Miskin âdem oğlanını benzetmişler ekinçiye
Kimi biter, kimi yiter yere tohum saçmış gibi (s. 124).

Köy hayatında en dikkati çeken vâkıa mevsimlere göre nebatların ölmesi ve tekrar dirilmesidir. Bu tecrübe insanda *fânîlik* ve *ebedîlik* fikrini doğurur. Yunus Emre'nin şiirlerinde bu iki tem çok mühim bir yer tutar. Bahârda tabiat birdenbire canlanır. İnsan kendi iradesine medyun olmadığı bu lûtf karşısında, üstün bir varlığa iman eder.

Yine bu bâd-ı nevbahar hoş nev'ile esdi yine
 Yine kışın soğukluğu fuzulluğun kesdi yine
 Yine rahmet-i bî-kıyâs yine işret oldu demsâz
 Yine geldi bu yeni yaz kutlu kadem basdı yine
 Yine yeni hazineden yeni hil'at giydi cihan
 Yine verildi yeni can ot u ağaç süsdi yine
 Ölmüş idi ot u şecer dirilüben girü biter
 Müşriklere nükte yeter vâre etdüğü nesli yine
 Yine sahra vü mergızar hoş akar esrük bu sular
 Cihanlara saçtı nisar cümle âlem dostu yine
 Yine yir yüzü donanup kat kat olup renge batup
 Bülbül güle karşı ötüp can budâğa asdı yine
 Sözüm değül yaz kış için geldi mâşuka iş için
 Öldürdüğün bağışlamak pâdişahın kasdı yine
 Yine Yunus başdan çıkub âr u nâmusunu yıkup
 Âşıklarun cür'asından ulu kadeh içti yine (s. 86).

Bu şiirde tabiatın tekrar canlanmasından duyulan coşkun bir neş'eyle beraber, insanın öldükten sonra yeniden dirileceğine dâir bir delil de vardır. Bu delile *Kur'an*'da da sık sık rastlanır. Köylü Yunus bu <yine dirilme> hâdisesini hayatında pek çok defa görmüştür. Bu tecrübe onun öldükten sonra tekrar dirilmeye imanı için kuvvetli bir destek olmuştur. Fakat yeryüzünde cereyen eden bu hâdise geçicidir. Köylü tabiatın öldüğüne de yakından şahid olur. Ağaçların ve çiçeklerin solması, hayatın bir gün sona ereceğine delâlet eder:

İy ışk eri aç gözünü yir yüzine kılğıl nazar
 Gör bu latif çiçekleri bezenüp uş geldi geçer
 Bular böyle bezenüben boynunu Hakk'a sunuban
 Bir sor anı bunlara sen kancarudur azm-i sefer
 Herbir çiçek bir naz ile öğer Hakk'ı niyaz ile
 Her murg hoş âvaz ile ol pâdişahı zikreder
 Öğer anun kadırlığın herbir işe hazırlığın
 İllâ ömür kasırlığın anıcağız rengi döner
 Rengi döner günden güne toprağa dökülür gine
 İbretdürür anlayana bu ibreti ârif duyar (s. 280).

Bu şiirler gösteriyor ki Yunusun fânîlik ve tekrar dirilme fikirleri nebatların açılmaları ve solmaları ile yakından ilgilidir.

Başka bir şiirinde Yunus yolda rastladığı uzun, şirin, çiçek açmış bir ağaçtan bahseder. Ondan da bir fânîlik dersi çıkarır:

Gideridüm ben yol sıra yavlak uzamış bir ağaç
 Böyle lâtif böyle şirin gönlüm aydur bir kaç sır aç
 Böyle uzmak ne manidür çünkü bu dünya fânîdür
 Bu fuzulluk nişanıdır gel berû miskinliğe geç

Böyle lâtif bezenüben böyle şirin düzenüben
 Gönül Hakka uzayuban dilek nedür neye muhtaç
 Ağaç karır devran döner kuş budağa bir kez konar
 Daha sana kuş konmamış ne güvercin ne hod dürraç
 Bir gün sana zevâl ire yüce kadrün ine yire
 Budakların oda gire kaynaya kazan kıza saç
 Yunus imdi sen bir nice eksüklüğün yüz bin onca
 Kur - ağaca yol sorunca teferrüce yoluna geç (s. 73).

Tabiatın binlerce defa tekrarlanan bahar - sonbahar, yaz - kış te-
 zadı Yunus'a kesel verir :

Geçtüm sonsuz sayıncıtan usandım yaz u kıştan (s. 259).

«diye bu «dâimî dönüş» e isyan eder. Dâimî bir yaz ve bahar, solma-
 yan bir gül bahçesi özler :

Bir şaha kul olmak gerek hergiz ma'zul olmaz ola
 Bir ışık yastanmak gerek kimse elden almaz ola
 Bir bahçeye girmek gerek hoş teferrüç kılmak gerek
 Bir gülü yaylamak gerek hergiz ol gül solmaz ola (s. 53).

Rüyasında böyle bir bahçe görür, onda özlediği güller vardır.
 Tanrıya o gülleri götürmek ister :

Seyrimde bir bahçe gördüm türlü çiçek anda var
 Eğer Hakka gider isen ol çiçeği der de var (s. 587).

Bu dünya bahçelerini düzenliyen ve bezeyen bahçivannın, bunlar-
 dan daha güzel, ebedî bahçeleri vardır. Yunus işte bu ebediyet bah-
 çelerinde bulunmayı arzular :

Bülbül olayım öteyim dost bahçesinde yatayım
 Gül oluban açılalım ayruk dahı solmayayım

Tanrı bahçelerinin kokusu bütün dünya güllerinden daha güzel
 kokar :

İki cihan toptolu bağ u bostan olursa
 Senün kokundan yahşi gül ü reyhan bitmiye (s. 57).

Yunus Emre böyle bir ebediyet bahçesinin varlığından emindir.
 İnsanları o bahçelere dâvet eder :

Gal varalım bizim ile kim giresin bahçelere
 Dâim öter bülbüllerüm gülistanum solmaz benüm
 Bizim ilün bağçeleri dâyim tâzedür gülleri
 Mâ.nüredürür bostanum ağyar gülüm üzmez benüm (s. 217).

O evvelce o bahçede bulunmuştur, buraya oradan gelmiştir :

Münkir kişi duymaz anı dertlülerin sezer canı
Ben ol ışk bağı bülbülyem ol bahçeden geldüm ahı (s. 117).

Nebatlar Yunus'a fânîlik ve ebedîlik fikri ile beraber bir nizam fikri de vermiştir. Tabiatte herşeyin bir sırası, bir yeri vardır. Tabiatın bu nizamını değiştirmeye kalkmak gülünç ve abestir. Marifet ehli tabiatın nizamına uyar :

Olmaz sözi dimezem ben ma'rifet ehlüne
Zira disem inanmaz ağaçta bitdi karpuz (s. 347).

Yunus, meşhur şathiyyesinde tabiat nizamını tanımayan bir kim-
senin gülünç durumunu anlatır :

Çıkıdum erik dalına anda dirdüm üzümü
Bostan ıssı kakıyup dir ne yirsin kozumu (s. 131).

Köyde kuvvetli bir mülkiyet fikri vardır. Herkes kendi tarlasına, bağ ve bahçesine sahiptir. Hak gözle görülür, ölçülebilir bir mekâm hâline gelmiştir. Diğer taraftan mülk şahsiyetin temelidir. Bağ ve bahçe ile şahsiyet arasındaki bu münasebeti Yunus'un şu beyti çok güzel gösterir :

Kimse bağına girmegil kimse gülünü dirmegil
Var kendü mâşukun ile ol bahçede alış yürü (s. 128).

Göçebe edebiyatında insan nasıl hayvana benzetiliyor ise köy edebiyatında da nebata benzetiliyor. Yunus kendisini sık sık «dost bahçesinde» açan güle benzetir. Bâzan ağaçları da benzetme unsuru olarak kullanır :

Bir kuru ağaç idüm yol üzre düşmüş idüm
Er bana nazar kıldı tâze cüvan oldum ben (s. 246).

*
Öd ağacı bigi yanar vücudum
Dütünüm göklere seher yelidür (s. 284).

Tabiatın bütün mevsimlerini âdeta kendi içinde yaşar :

Hak bir gönül verdi bana hâ dimeden hayrân olur
Bir dem gelür şâdi olur bir dem gelür giryân olur
Bir dem sanasın kış gibi şol zemheri olmuş gibi
Bir dem beşaretten doğar hoş bağ ile bostân olur (s. 284).

Ahlâkın örneğini tabiatten alır :

Diken olma gül ol eren yolunda
Diken olur isen oda yarasin (s. 240).

Derviş, meyvalarından herkesin istifade ettiği, yaprağı dertlilere iyi gelen bir ağaçtır :

Her kime kim dervişlik bağışlana
Kalbi gide pâk ola gümüslene
Nefesinden müşk ile anber tüte
Budağından il ü şar yemişlene
Yaprağı derdlü için derman ola
Gölgesinde çok kademler işlene (s. 47 - 48).

Yunus'un şiirlerinde insanlarla nebatlar arasında münasebet kuran daha bir çok mısralar ve beyitler vardır; bunlardan dikkate şâyan olan ve tekerrür etmiyenleri aşağıya alıyoruz :

Biz bir uçar kuş idik, vücud can budağıdır (s. 377).

Yunus er nazarında taze güller açılmış (s. 160).

Sıfatın arılığı bulgur u nohud gibi
İki kaşun ay alnun goncaya virür sabak (s. 165).

Ömür bahçesinin gülü solmadan
Uyan gel gözlerim gafletten uyan (s. 785).

Yıl on iki ay bu ışık gülü od içinde bitüpdürür
Yandıgumca artar kokum devrüm geçüp solmaz benim (s. 194).

Cennetde bitmişdir iman budağı (s. 778).

Seheri dosta giderken yolum uğrar dikene
Dosta varmak ister isen dikenleri kır da var (s. 585).

Hiç bilmezem kezek kimün aramızda gezer ölüm
Halkı bestan idünmüştür diledüğün ezer ölüm (s. 216).

Kara toprağın altında gül derer elleri gördüm (s. 216).

Günahun çok üşümekten imanın gülleri soldu (s. 242).

Cümle şâir dost bahçesi bülbülü (s. 48).

Dervişlik bir bîşedür hırkacığı mişedür
Çok canavarlar yürür tonunda dervişlerin (s. 225).

Vatan oldu diken gurbet gülistan (s. 240).

Derviş oldur bel bağlaya dolaplayın çok inleye
Her kanda kim dolap ola anda bağ u bostan olur (s. 521).

Kâmu ehl-i cinan insana müştak
Cihan insan için bostan olupdur (s. 436).

Âşıkun göz yaşı hem göl ola
Ayağunda saz bitüp kamaşlana (s. 48).

Dünya ahret ekini
Ekip getiren bilir (s. 528).

Yukardaki misâllerde nebatlar dâimâ insanı, insanın hâllerini anlatan imaj veya sembol olarak kullanılmıştır. Yunus'a izafe edilip onun olduğu şübheli olan bir kaç şiirde, çiçekler, derin bir hassasiyet ve dindarlığın timsâli olarak ele alınmıştır. Bunlar, göçebe edebiyatındaki *hayvan sembolizmine* mukabil, islâmî köy ve şehir edebiyatında gelişen *nebat sembolizmini* gösteren tipik örneklerdir. Zikredeceğimiz iki şiirden birincisinde bütün çiçekler, insan gibi duygulu ve dindar varlıklardır. İkincisinde ise, çiçek, hayatın, dinin ve kâinatın sırrını anlamış bir ârif hüviyeti taşır. Oğuz Kağan'a yol gösteren gök yeleli büyük erkek kurttu. Burada insanı aydınlatan çiçeklerdir. Kurt ile çiçeğin öğrettiği hakikatler birbirinden çok farklıdır. Bu fark göçebe medeniyeti ile köy medeniyeti arasındaki farkı gösterir. Bahis mevzuu olan iki şiir şudur:

I

Hep baharlar açılır Birbirinden seçilir	Tesbih okur çiçekler Tesbih okur çiçekler
Zâkir başı lâleler Hak cemâlin göreler	Tarikince vararlar Tesbih okur çiçekler
Anber-bûy dervişleri Hû çeker yoldaşları	Akar gözü yaşları Tesbih okur çiçekler
Zerrin çiçek zikreder Cümle bağlar bahçeler	Mor menekşe şükreder Tesbih okur çiçekler
Fesliğin virdi var Bu tariki kodular	Derununda derdi var Tesbih okur çiçekler
Karanfiller ağlamış Hep çiçekler böylemiş	Dillerince söylemiş Tesbih okur çiçekler
Güller gelmiş devreder Derunundan meyleder	Bu halveti seyreder Tesbih okur çiçekler

Divan durmuş gül hatme Ya Rabbena terketme	Gel duadan unutma Tesbih okur çiçekler
Zanbak divanda bile Vacib oldu her kula	Boynun eğer bu yola Tesbih okur çiçekler
Yunus Emre yeridir Kul Allaha a'lâdır	Duâsına salâdır Tesbih okur çiçekler (s. 540)-

II

Sordum sarı çiçeğe benzin neden sarıdır
 Çiçek eydür ey derviş âhım dağlar eridir
 Yine sordum çiçeğe sizde ölüm var mıdır
 Çiçek eydür ey derviş ölümsüz yer var mıdır
 Yine sordum çiçeğe kışın nerde olursuz
 Çiçek eydür ey derviş kışın türab oluruz
 Yine sordum çiçeğe tamuya girermisiz
 Çiçek eydür ey derviş ol münkirler yeridir
 Yine sordum çiçeğe uçmağa girermisiz
 Çiçek eydür ey derviş uçmak âdem şehridir
 Yine sordum çiçeğe gül sizin neniz olur
 Çiçek eydür ey derviş gül Muhammed teridir
 Yine sordum çiçeğe Âdemi bilirmisiz
 Çiçek eydür ey derviş âdem binde biridir
 Yine sordum çiçeğe kırkları bilirmisiz
 Çiçek eydür ey derviş kırklar Allah yâridir
 Yine sordum çiçeğe rengi kandan alırsız
 Çiçek eydür ey derviş ay ile gün nurudur
 Yine sordum çiçeğe boynun neden eğridir
 Çiçek eydür ey derviş kalbim Hakka doğrudur
 Yine sordum çiçeğe atan anan var mıdır
 Çiçek eydür ey derviş bu ne acerb sorudur
 Yine sordum çiçeğe sen Kâbeyi gördün mü
 Çiçek eydür ey derviş Kâbe Allah evidir
 Yine sordum çiçeğe bahçene girsem nola
 Çiçek eydür ey derviş kokla beni geri dur
 Yine sordum çiçeğe sen Sıratı gördün mü
 Çiçek eydür ey derviş cümlelerin ol yoludur
 Yine sordum çiçeğe gözün neden yaşlıdır
 Çiçek eydür ey derviş bağırcığım başlıdır
 Yine sordum çiçeğe Yunus'u bilirmisiz
 Çiçek eydür ey derviş Yunus kırklar yâridir (s. 541)-